

วัด: บทบาทการเสริมสร้างสันติสุขในชุมชนท่ามกลางสังคมไทย

THE TEMPLE: THE ROLE OF COMMUNITY PEACE AMONG THAI SOCIETY

พระครูสังวรวิมลคุณานุรักษ์ ภูริวัฑฒโน*

Phrakrusangkarak Suphanut Phuriwattano

โสภณ จาเลิศ**

Sophon jalerd

อำนวย สันเทพ***

Amnuay Santep

บทคัดย่อ

วัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งของสถาบันศาสนา พุทธศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งในสังคมไทยไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสถาบันชาติ และสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยมีบทบาทในฐานะเป็นผู้กำหนดบรรทัดฐานสร้าง ความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงให้กับสังคมไทยที่มีต่อเนื่องยาวนาน วัดเป็นสถานที่ที่มีความหลากหลายใน บทบาท เช่น วัดเป็นสถานศึกษา โรงพยาบาล ศาลสถิตยุติธรรม สถานสงเคราะห์เด็กและคนชรา ที่พักพิงของ คนเดินทาง แหล่งสวัสดิการชุมชน วิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันกลมกลืนกับหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติใน พระพุทธศาสนา ส่งผลถึงชีวิตจิตใจของคนไทย ได้หล่อหลอมอุปนิสัยให้มีความรัก ความเมตตาและช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน จากสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นนี้พระสงฆ์มีส่วนสำคัญในการนำเอาหลักธรรมมาช่วยเสริมสร้างสันติสุข ให้ชุมชนเกิดความสงบสุขโดยครอบคลุมองค์ประกอบ คือ การศึกษา ศาสนา การเมือง กระบวนการยุติธรรม และเรื่องของสื่อทางสังคม ทั้งหมดถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สนับสนุนสร้างสันติภาพในชุมชนได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: วัด, สันติสุข, ชุมชน, สังคมไทย

ABSTRACT

The temple is one of the elements of religion. Buddhism is the dominant institution in Thai society, that not more than the national institute or Royal institute. It plays the role as the creator of progress and stability for Thai society for continuously. The temple is a place where there is variety roles such as the study place, hospital, the justice court, nursing home for children and old people, a

* อาจารย์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

** อาจารย์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

*** อาจารย์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

shelter for travelers, and community welfare. And Thai society always be harmonious with the faith and practices' principle of Buddhism that effects to Thai's lifestyle. This show the character of love, compassion, and mutual help. From the mentioned above, the monks have contributed significantly to bring peace to the community that cover all elements these are: Education, Religion, Politics, Justice and social media. All are considered to be truly supportive peaces in the community.

Keywords: The temple, Peace, Community, Thai society.

บทนำ

วัดมีบทบาทในสังคมที่เกี่ยวกับชาวไทยตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เป็นศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้านอย่างเห็นได้ชัด จากการศึกษาประวัติศาสตร์ของชนชาติไทย ปรากฏว่า ประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ เป็นที่ตั้งมั่นของพระพุทธศาสนาเป็นเวลานาน หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าได้เผยแผ่ไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย และสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คน จนก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมอันเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา จนกลายมาเป็นสมบัติของชาติให้พุทธศาสนิกชนได้เกิดความภาคภูมิใจ พระพุทธศาสนาจึงมีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันอย่างใกล้ชิด การนำหลักคำสอนมาทางพระพุทธศาสนา มาปรับใช้ จนกลายเป็นจารีต ประเพณี เช่น คนไทยถูกสอนให้รู้จักเคารพผู้อาวุโส มีการยึดมั่นและปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณี จนทำให้คนไทยมีความเกี่ยวพันกันอย่างแนบแน่นทุกยุคทุกสมัย พระพุทธเจ้ามีบทบาทในการอบรมสั่งสอน ศีลธรรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม พัฒนาหล่อหลอมจิตใจ สร้างทัศนคติและค่านิยมที่ดีต่อวัฒนธรรม ให้เกิดพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ มีหลักธรรมที่มุ่งมั่น เน้นสอนให้ผู้ประพฤติปฏิบัติตามเป็นคนดี สามารถควบคุมกาย วาจา ใจ มีหลักธรรมที่มุ่งเน้นสอนให้ผู้ประพฤติปฏิบัติตามเป็นคนดี สามารถควบคุม กาย วาจา ใจ ได้อย่างดีงาม¹

ในทางประวัติศาสตร์ชาวไทยนับถือศาสนาพุทธมาโดยตลอด ในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนไทย ได้ผูกพันผสมกลมกลืนกับหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา² มีบทบาทต่อวิถีชีวิต จิตใจของคนไทยทุกด้าน เข้าถึงจิตใจของประชาชนอย่างแท้จริง ได้หล่อหลอมอุปนิสัยให้มีความรัก ความเมตตาและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน³ สังคมไทยยอมรับพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาสำคัญประจำชาติ เพราะเป็นศาสนาของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทย ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ในสังคมไทยตลอดจนศิลปวัฒนธรรมหลากหลายแขนงก็ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น⁴

สังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ทางสังคมอย่างมากมายน มีความพยายามในทุกด้านในการที่จะเอาชนะคู่แข่งแม้วิถีทางเหล่านั้นจะเป็นวิถีทางที่ผิดก็ตาม เพื่อหาประโยชน์จาก

¹ พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 64 หน้า 56.

² กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดการเรียนรู้อะไรพระพุทธศาสนา. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2546), หน้า 1

³ จันทน์ อติพัฒนสิทธิ์, สังคมวิทยา. (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547), หน้า 49

⁴ พระสมุทรขรรค์ไชยธร (โสภณ ธรรมโสภณ), การพัฒนาส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยของคณะสงฆ์. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. 2(1), 74, 2557

ผู้อื่น สังคมจึงมีแต่วิกฤตการณ์ที่มีปัญหาความรุนแรงที่กำลังแพร่กระจายไปทั่วโลกก่อให้เกิดความขัดแย้งนำไปสู่การทำลายล้างกันเกิดขึ้นในสังคม โดยมีความพยายามที่จะนำเอาศาสนาเข้ามาเป็นเครื่องมือ เพื่อสร้างความชอบธรรม ในการกระทำของตนอีกด้วย หรือความพยายามจะนำศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อขยายวงกว้างออกไปจนเกิดความรุนแรง⁵ ความขัดแย้งทางศาสนาเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นง่ายและรุนแรงเนื่องจากผู้นับถือศาสนาแบบยึดมั่นถือมั่นจะเห็นว่าศาสนาหรือลัทธิที่ตนเองนับถือดีกว่าของผู้อื่น และไม่ยอมรับคนต่างศาสนาต่างลัทธิ ทั้งนี้เพราะคนเหล่านี้มีพื้นฐานความเชื่อต่างกันและตีความศาสนาไปตามความเชื่อของตนเอง และวางรูปแบบการดำเนินชีวิตแตกต่างกันออกไปตามความเชื่อของตน ซึ่งความยึดมั่นนี้เองทำให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้นมา⁶ ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ปกติธรรมดาที่เกิดขึ้นได้กับทุกคน ความขัดแย้งนั้นไม่ใช่สิ่งเลวร้ายหากสามารถคลี่คลายตัวเองไปในทางที่สร้างสรรค์ และนำไปสู่ข้อยุติ หรือหาทางออกได้ เราไม่อาจห้ามไม่ให้เกิดความขัดแย้งได้ แต่สามารถสร้างกระบวนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาทได้ ความขัดแย้ง (Conflict) และข้อพิพาท (Dispute) มีความหมายใกล้เคียงกัน ความขัดแย้งเป็นเรื่องของความเห็นหรือความเชื่อที่ต่างกัน แต่คู่กรณียังสามารถทำงานร่วมกันได้ แต่ข้อพิพาทเป็นเรื่องที่ผู้เกี่ยวข้องมุ่งที่จะเอาชนะกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตนเอง⁷

จากที่กล่าวมาข้างต้น วัดจึงต้องเข้ามามีบทบาทในด้านการพัฒนาคนในชุมชนทางด้านจิตใจให้เป็นคนดี มีความคิดเห็นที่ถูกต้อง มีปัญหาพิจารณาสิ่งต่างๆ ในชีวิตได้อย่างดีเพื่อความสงบสุขในสังคมไทย โดยนำหลักพุทธธรรมมาเสริมระบบการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนสติปัญญาหลักใหญ่ๆ ก็คือ หลักไตรสิกขา หรือศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญมาก และหลักการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งจะช่วยเสริมและพัฒนาปัญญาของมนุษย์ให้กว้างขวางและถูกต้องยิ่งขึ้น⁸ วัดจึงจำเป็นต้องตั้งรับให้ทันต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อเสริมสร้างการจัดการวัดให้เกิดสันติสุขต่อไป

บทบาทวัดในสังคมไทย

จากข้อมูลเชิงประจักษ์แล้วว่าในอดีตวัดเป็นสถาบันที่มีบทบาทและความสำคัญต่อสังคมไทย อย่างอนเอกอนันต์ วัดเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน ของชุมชนที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทย ตั้งแต่เกิดจนตาย วัดเป็นทุกสิ่งทุกอย่างของชุมชน และมีหน้าที่ทางสังคมมากมาย ดังเช่น เป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน วัดเป็นแหล่งการศึกษาอบรมทั้งทางจริยธรรมและปัญญาของสังคม วัดมีบทบาททางด้านสังคมสงเคราะห์มากมาย เป็นทั้งโรงเรียน โรงแรม โรงพยาบาล สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ศูนย์การบันเทิง และแหล่งพบปะสังสรรค์ บ่อเกิดของศิลปกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ทางด้านการปกครอง วัดเป็นแหล่งกำลังคน เป็น

⁵ D. Gopalakrishna & Amar Datt, "Buddhist Virtues: The Foundations of Socio-Economic Development- A Study", in *Buddhist Virtues in Socio-Economic Development*. Ven. Dr. Khamai Dhammasami and other Editorial, (Bangkok: Thairaiwanprinting, 2011), p. 62

⁶ กীরติ บุญเจือ, *ปรัชญาประชาชนบ้าน*. (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเซนตจอร์จ, 2546), หน้า 79-80

⁷ วันชัย วัฒนศัพท์, *ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา*. (พิมพ์ครั้งที่ 4), (ขอนแก่น: คลังนาวิทยาศาสตร์, 2550), หน้า 1-3

⁸ พุทธทาสภิกขุ, *พุทธธรรมประยุกต์*. (กรุงเทพมหานคร:ธรรมทานมูลนิธิ, 2551)

องค์กรที่สนับสนุนรัฐในการปกครอง สงฆ์เป็นผู้เชื่อมประสานระหว่างรัฐและประชาชน เป็นที่ปรึกษาของผู้ปกครองและมีบทบาทต่อความมั่นคงของสถาบันกษัตริย์⁹

วัดมิใช่เป็นเพียงศูนย์รวมทางจิตวิญญาณเท่านั้น หากเป็นที่รวมของกิจกรรมทางสังคม ทางวัฒนธรรม การศึกษา ตลอดจนดำเนินกิจกรรมต่างๆ สามารถอธิบายได้ดังนี้¹⁰

1. วัดเป็นสถานที่ให้คนในชุมชนมารับความรู้ด้วยการสวดรับฟังพระธรรมเทศนา
2. วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านส่งบุตรหลานมาอยู่รับใช้พระสงฆ์และรับการฝึกอบรมทางศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามการศึกษาในสมัยนั้น
3. วัดเป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้ป่วยตามภูมิรัฐของคนสมัยก่อน โดยวัดเป็นแหล่งตำรายา และพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอรักษาพยาบาลคนเจ็บป่วยทั่วไป
4. วัดเป็นสถานสงเคราะห์ที่บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพและศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนถึงผู้ใหญ่ที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ
5. วัดเป็นสถานที่พักอาศัยของคนเดินทาง
6. วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านได้มาพบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจ โดยทางวัดได้จัดสถานที่ต่างๆ ในบริเวณวัดเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และร่มรื่น
7. วัดเป็นสถานที่รื่นเริง จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้าน เช่น งานก่อสร้างพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์ งานเทศน์มหาชาติ ฯลฯ
8. วัดเป็นบ่อเกิดและเป็นศูนย์กลางของศิลปกรรมแขนงต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และวรรณกรรม
9. วัดเป็นที่ไกลเกลียดข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่างๆ ของชาวบ้าน
10. วัดเป็นสถานที่สำหรับชาวบ้านรอบวัดมาทำบุญและบำเพ็ญกุศล ตลอดจนพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา
11. วัดเป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัดหรือขอยืมไปใช้เมื่อคราวมีงานสำคัญต่างๆ
12. วัดเป็นศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครองที่ผู้นำชุมชนจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกันเพื่อแจ้งกิจกรรมต่างๆ¹¹

กล่าวโดยสรุป วัดเป็นสถานที่อยู่ของพระภิกษุ สามเณรในพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่สำคัญ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นสถานที่สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านมาประชุมกันเพื่อทำกิจกรรมทางศาสนาพร้อมกับทำกิจกรรมอื่นๆ หลายประการ เมื่อมีการทะเลาะวิวาทก็มักไปตกลงไกลเกลียดกันที่วัด นอกจากนี้วัดยังเป็นศูนย์กลางของศาสนาและศีลธรรมทั้งปวง ของคนในชุมชน ของการศึกษาวิชาการต่างๆ นั้นอยู่ในวัด นอกจากพระจะสอนศาสนาและศีลธรรมยังให้ความรู้ การศึกษาแก่ประชาชนอีกด้วย วัดก็กลายเป็นหลักประกันความมั่นคงของประเทศชาติ ในฐานะวัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนให้มีความ

⁹ อุกิต จินนพันธ์สกุล, *เศรษฐกิจวัดในกรุงเทพมหานคร (2325-2453)*. ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525, หน้า 63-64

¹⁰ พระครูวิสุทธิฐานันท์คุณ (สุศักดิ์ วิสุทธิธำมาโร), *ยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา*. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. 2558, 3(1), หน้า 133

¹¹ กิรติ บุญเจือ, *ปรัชญาประชาธิปไตย*. (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, 2546), 79-80

สามัคคี และให้รวมตัวกันเข้าเป็นหน่วยหนึ่ง ๆ ได้ ซึ่งวัดมีความสำคัญและความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทย มาตั้งแต่สมัยโบราณกาล วัดแต่ละแห่งถูกสร้างขึ้นอย่างงดงามตามศิลปะและสถาปัตยกรรมในแต่ละสมัย วัดจึงเป็นโบราณสถานที่สำคัญแสดงถึงประวัติศาสตร์ในยุคนั้นๆ จากอดีตสู่ปัจจุบันความสำคัญของวัดได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ในอดีตวัดจะถูกสร้างในสถานที่ไม่ห่างไกลจากชุมชน จนทำให้ชีวิตคนไทยจึงผูกพันกับวัดตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย

วัดกับบทบาทเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตนำสู่สันติสุขในชุมชน

วัด คือ สถานที่ของชุมชนจึงเหมาะแก่การสร้าง พัฒนาและจัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามมาตรา 25 ที่รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงาน มาตรา 29 กำหนดให้วัดร่วมกับสถานศึกษาส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน และมาตรา 58 การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา วัดจึงต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่ทุกคนสามารถเข้าไปหาและพัฒนาความรู้ของตนได้ตลอดเวลาของทุกช่วงวัยและอายุ โดยมีบทบาทในด้านการจัดการศึกษาและการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ดังนั้น การดำเนินกิจการใดๆ ของวัดจึงต้องสอดคล้องกับภาระหน้าที่ขององค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ คือ มหาเถรสมาคม ซึ่งกำหนดภารกิจของวัดไว้ 6 ประการ ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ศาสนาธรรม การสาธารณสงเคราะห์ และการสาธารณูปการ เพื่อให้สอดคล้องกับภารกิจดังกล่าว วัดจึงต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต¹² คือ

1. การพัฒนาเจ้าอาวาส คณะสงฆ์ และคณะกรรมการของวัดให้เป็นผู้มีความรู้ และสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ได้ด้วยตนเอง และการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมเสมอจากแหล่งอื่น
2. การสร้างการพัฒนาและจัดการทรัพยากรวัดในวัด เช่น ศาลาการเปรียญ หอปฏิบัติธรรม สำนักวิทยบริการ และการปรับภูมิทัศน์ ให้พร้อมเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ตลอดชีวิต
3. การพัฒนาและจัดการหลักสูตรระยะสั้น ให้หลากหลายสอดคล้องกับความต้องการ ความเหมาะสมและความเข้าใจของชุมชน เพื่อเป็นการให้ความรู้หรือประสบการณ์ใหม่หรือเสริมความรู้เดิม เช่น การจัดการหลักสูตรฝึกอบรมด้านคุณธรรมจริยธรรมและการจัดการกิจกรรมทางศาสนา หลักสูตรสำหรับเด็กเยาวชน ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ
4. การพัฒนาและจัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อชุมชนโดยผ่านเครื่องมือต่างๆ ที่มีอยู่ในวัด คือ พระสงฆ์เป็นวิทยากร สำนักวิทยบริการ ด้านคอมพิวเตอร์ การปรับภูมิทัศน์ และใช้กิจกรรมบางอย่างเช่น บ้ายข้อความธรรมะ บ้ายแสดงนิทรรศการทางพระพุทธศาสนา
5. การพัฒนาและร่วมมือกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการความรู้ทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น มหาวิทยาลัย สถานศึกษา หรือสถาบันต่างๆ เพื่อจัดให้มีโปรแกรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนขึ้นในวัด เช่น โครงการร่วมมือกับวัฒนธรรมจังหวัด ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
6. การพัฒนาและจัดให้มีอุทยานการศึกษาหรือมุนันท์นาการศึกษาสำหรับคนทุกเพศทุกวัยและทุกระดับการศึกษา โดยเปิดให้มีผู้ที่ต้องการศึกษาเข้าใช้บริการได้ตลอดเวลา

จากข้อความข้างต้น สามารถอธิบายได้ว่า วัดเป็นศูนย์กลางความเข้มแข็งให้กับชุมชน เป็นศูนย์รวมที่สร้างคุณธรรม จริยธรรมและความสามัคคีธรรมในชุมชน เป็นศูนย์รวมที่สามารถชี้แนะทิศทางนำไปสู่สันติสุข

¹² กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2545)

ในทางที่ชอบ ที่ควร รวมทั้งปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนเข้าใจศาสนาธรรมและดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ให้คำสอนและหลักศาสนาธรรมทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อม การที่จะนำพาคนในชุมชนไปสู่สันติสุขได้

สันติสุขในชุมชนเกิดขึ้นได้ด้วยวัด

การสร้างสันติสุขในชุมชน เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้และให้มีการศึกษาแก่พุทธบริษัท การบริหารจัดการจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายสิ่งหลายอย่าง เช่น การวางแผน การจัดการ เป็นต้น จึงจะทำให้องค์กรประสบผลสำเร็จและเกิดสันติสุข และสันติสุขในสังคมที่สำคัญมีอยู่ 5 ประการ คือ การศึกษา ศาสนา การเมือง กระบวนการยุติธรรม และเรื่องของสื่อทางสังคม ทั้งหมดถือว่าเป็นองค์ประกอบสนับสนุนที่รัฐจะต้องเข้าไปควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด เพื่อสามารถดำเนินงานไปสู่เป้าหมายในเรื่องเดียวกัน คือสร้างสันติสุข และสันติภาพในสังคมได้อย่างแท้จริง สามารถสรุปได้ ดังนี้

1) บทบาทในการจัดการศึกษา

การศึกษาที่แท้จริงมีจุดเริ่มต้นที่ครอบครัว เมื่อครอบครัวมีความอบอุ่นจะสร้างฐานการเรียนรู้ที่ถูกต้องให้กับเยาวชน คือมีความรู้ มีความคิด และมีความรัก ส่วนการศึกษาในระบบของรัฐจะต้องกำหนดเป้าหมายเพื่อสร้างสันติสุข และสันติภาพอย่างชัดเจน โดยที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้สิ่งแวดล้อมของตนเอง มีความรักต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม มีจิตใจกว้างและเต็มไปด้วยความเมตตา มีจิตใจที่เป็นอิสระจากอำนาจของวัตถุ จากอำนาจของกิเลสและทิวฏฐิ และมีความสามารถทางด้านการใช้ความคิด หรือใช้ปัญญาได้อย่างกว้างขวางลึกซึ้ง รวมทั้งมีศักยภาพในการพัฒนาระดับปัญญาของตนเองให้สูงขึ้นได้เรื่อยๆ ดังนั้น โรงเรียนหรือระบบการศึกษาควรจะสอนกระบวนการติดต่อไปนี้ให้กับผู้เรียน คิดหลากหลาย คิดละเอียด คิดชัดเจน คิดอย่างมีเหตุผล คิดถูกต้อง คิดกว้าง คิดลึกซึ้ง คิดไกล กระบวนการคิดต่างๆ เหล่านี้ จะช่วยเสริมสร้างปัญญาให้กับมนุษย์และเป็นพื้นฐานสำคัญ สำหรับการสร้างสันติสุขและสันติภาพในสังคม

2) ศาสนา

ศาสนาเป็นสถาบันหลักทางสังคมมาตั้งแต่อดีต ในสภาวะสังคมปัจจุบัน ซึ่งสังคมไทยกำลังเผชิญปัญหาที่สำคัญหลากหลายเรื่อง จำเป็นต้องพัฒนาคนให้มีปัญญาด้าน เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมในทางสร้างสรรค์ และเพื่อมุ่งหวังให้สันติสุขอย่างแท้จริงเกิดขึ้นในสังคม บทบาทที่สำคัญของศาสนาในส่วนนี้จึงควรเป็นการเสริมสร้างปัญญาให้กับประชาชนเป็นการช่วยส่งเสริมบทบาทหน้าที่ของระบบการศึกษาให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3) การเมือง

ระบบการเมืองจะช่วยสร้างสันติสุขให้กับสังคมอีกทางหนึ่ง การเมืองจะต้องสร้างระบบการปกครองบ้านเมือง ระบบการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมที่เรียกว่า ธรรมาภิบาล หรือ ธรรมรัฐ (Good Governance) ขึ้นมาให้ได้

ธรรมรัฐ หมายถึง ผลลัพธ์ของการจัดกิจกรรม ซึ่งบุคคลและสถาบันทั่วไป ภาครัฐและเอกชนมีผลประโยชน์ร่วมกัน ได้กระทำไปในหลายทาง มีลักษณะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นต่อเนื่อง ซึ่งอาจนำไปสู่การผสมผสานประโยชน์ที่หลากหลายและขัดแย้งกันได้¹³

¹³ อานันท์ ปันยารชุน , คนดีที่สังคมยังต้องการ. (พิมพ์ครั้งที่ 4), (ขอนแก่น: คลังนาวิทยา, 2541)

ดังนั้น วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัดในการแสดงบทบาทต่างๆ เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ เชื่อถือและการร่วมมือกันให้เกิดความสามัคคีความเป็นระเบียบเรียบร้อย นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีบทบาทสำคัญในการควบคุมทางสังคมในระดับประเทศด้วยเพราะพระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือของบุคคลทุกชั้นในสังคมตั้งแต่พระมหากษัตริย์ตลอดจนประชาชนทั่วไป และองค์ประกอบของสันติสุขในชุมชน หัวใจของชุมชนน่ายุคนั้น สิ่งสำคัญก็คือ คนในชุมชนต้องมีศักยภาพในด้านต่างๆ เช่น การพึ่งพาตนเอง และสามารถยอมรับการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่มีความเป็นพลวัต รวมทั้งคนในชุมชนต้องมีความสามัคคี เอื้ออาทร อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ชำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม ที่รากเหง้า บรรพบุรุษได้สั่งสมมา โดยสามารถแยกองค์ประกอบชุมชนน่ายุคนั้นได้ 3 องค์ประกอบ คือ¹⁴

1. ชุมชนต้องพึ่งพาตนเองได้ หมายถึง ชุมชนที่มีการรวมตัวกันอย่างมั่นคง เป็นปึกแผ่น สามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจทรัพยากร และภูมิปัญญาของชุมชนได้เป็นหลัก มีกลุ่มผู้นำ องค์การในชุมชนและกระบวนการการเรียนรู้ของชุมชนหรือภาคีเครือข่ายการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2. ชุมชนเกื้อกูลกัน คือ ชุมชนที่มีความรัก ความเอื้ออาทร ความสามัคคี และมีจิตสำนึกห่วงหาอาทร ความเป็นชุมชนของตนร่วมกัน

3. การมีส่วนร่วมของชุมชน คือ คนในชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ ด้วยความผูกพัน และมีอิสระเพื่อแก้ไขปัญหา หรือพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชน หรือรักษาคุณค่าของประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน/ท้องถิ่นหรือเอกลักษณ์ความเป็นไทยให้ดีขึ้นและอย่างต่อเนื่องกับกลุ่มต่างๆ ในชุมชน

ทั้งนี้ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะสร้างภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบที่ชุมชนอาจได้รับจากกระแสโลกาภิวัตน์มิให้ทำลายเอกลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชน โดยยึดมั่นในการใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง รู้จักพัฒนาตนเองคิดพึ่งพาตนเอง และพึ่งพาซึ่งกันและกันในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง รู้จักลดกิเลสและความต้องการของตนเอง และทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมมากขึ้น มีการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร รู้รักสามัคคี รวมตลอดทั้งเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน สามารถนำมาปรับพฤติกรรม ของชุมชนเองได้ต่อเนื่อง

วัดในฝันของชุมชน

ในสังคมไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน หมู่บ้านหรือชุมชนแต่ละชุมชนต่างมีวัดประจำชุมชนของตนเองเป็นศูนย์กลาง ซึ่งถือว่าเป็นสมบัติรวมของคนทั้งชุมชน วัดจึงเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน ดังนั้น องค์ประกอบของวัดในฝันของชุมชน มีดังนี้

1. มีบริเวณกว้างขวางพอสมควร
2. ควรอยู่ห่างไกลจากสิ่งรบกวนต่างๆ
3. ควรต้องมีความสงบและร่มรื่น

¹⁴ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, “เรื่องความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย”, รายงานสถานการณ์ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2550, เล่มที่ 1 (กรกฎาคม 2550), หน้า 7-9

4. ควรมีความงามตามธรรมชาติ วัดควรปลูกไม้ดอก ไม้ประดับควบคู่กับไม้ใหญ่ให้ดูสวยงาม
 5. มีความสะอาด วัดควรให้ความสำคัญกับการดูแลกำจัดขยะมูลฝอยให้มีการเก็บทำลายให้เป็นระเบียบเรียบร้อย
 6. มีความเป็นระเบียบ ควรมีแผนผังเพื่อกำหนดพื้นที่ใช้สอยว่าบริเวณไหนจะใช้ประโยชน์อะไร รวมทั้งจัดระเบียบถนนทางเท้าให้เหมาะสมและสวยงาม
 7. มีเสนาสนะเพื่อการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์และพุทธบริษัทตามความจำเป็นและตามความเหมาะสม
 8. มีและรักษาสีที่เป็ณศูนย์รวมจิตใจของประชาชน สีที่เป็ณศูนย์รวมจิตใจ เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ วิหาร ศิลปวัตถุทางพุทธศาสนา ภาพวาด ตู้ พระธรรม
 9. มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานพอเหมาะสมกับสภาพ
 10. มีพระสงฆ์ที่มีความรู้ ความเข้าใจในพระธรรมวินัยที่แท้จริง
 11. มีกิจกรรมเพื่อการศึกษาธรรมะแก่ประชาชน
 12. มีกิจกรรมภาคปฏิบัติ เพื่อความสงบทางจิตใจให้กับประชาชนผู้สนใจสมาธิและเป็นประจำ
 13. เป็นแหล่งบริการ เพื่อเพิ่มพูนการศึกษาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เช่น มีห้องสมุดประชาชน มีการจัดวิทยากรแนะนำการทำมาหากิน การดูแลสุขภาพอนามัยให้กับประชาชน มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้ประชาชนได้พักผ่อนหย่อนใจและหาความสงบในวัด เป็นต้น
 14. ควรทำหน้าที่เป็นผู้นำ ชักจูงให้ประชาชนได้ปรึกษาหารือกันเพื่อสร้างความสงบสุข และความเจริญรุ่งเรืองของชุมชน วัดอาจเป็นผู้นำในการชักชวนให้ประชาชนได้ช่วยกันพัฒนาท้องถิ่นของตนด้านต่างๆ
- ดังนั้น วัดจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน พระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัดในการแสดงบทบาทต่างๆ เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชนเป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพเชื่อถือ และการร่วมกันให้เกิดความสามัคคีส่งผลให้เกิดความสันติสุขในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. **การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2545
- กิริติ บุญเจือ. **ปรัชญาประชาชนบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, 2546
- จำนง อติวัฒนสิทธิ. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547
- พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร). ยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**. 2558, 3(1), หน้า 133
- พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 64 หน้า 56.
- พระสมุทรทวารโสภาณ (โสภาณ ฐมฺมโสภาณ). การพัฒนาส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยของคณะสงฆ์. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**. 2(1), 74, 2557
- พุทธทาสภิกขุ. **พุทธธรรมประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ, 2551
- วันชัย วัฒนศัพท์. **ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา**. (พิมพ์ครั้งที่ 4), ขอนแก่น: คลังนาโนวิทยา, 2550

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. “เรื่องความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย”. รายงานสถานการณ์ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2550, เล่มที่ 1 (กรกฎาคม 2550), หน้า 7-9

อานันท์ ปันยารชุน. คนดีที่สังคมยังต้องการ. (พิมพ์ครั้งที่ 4), ขอนแก่น: คลังนาวิทยา, 2541

อุทิศ จีนิพนธ์สกุล. เศรษฐกิจวัดในกรุงเทพมหานคร (2325-2453). ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525, หน้า 63-64

D. Gopalakrishna & Amar Datt, “**Buddhist Virtues: The Foundations of Socio-Economic Development-A Study**”, in **Buddhist Virtues in Socio-Economic Development**. Ven. Dr. Khamai Dhammasami and other Editorial, (Bangkok: Thairaiwanprinting, 2011), p. 62